

ai te putas invenire apud mundi magistros, quam soli discipuli, id est mundi contemptores, De munere assequuntur. Nec enim hanc lectio docet, sed unctio; non littera, sed spiritus; non eruditio, sed exercitatio in mandatis Domini. Seminate, inquit Osee x, 12, vobis in justitia, metite spem vitæ, illuminate vobis lumen scientiæ. Vides, quia non recte proditur ad lumen scientiæ, nisi justitiæ germen præcedat ad animam: ex quo formetur granum vitæ, et non palea gloriæ.»

Ex quo recte infert Siracides: « Consummatio timoris Dei, quæ consistit in perfecta observatione legis Dei, parit veram sapientiam et intelligentiam, adeoque ipsa est vera sapientia et intelligentia. Vere enim sapiens et intelligens est, non qui alta speculatur, sed qui timet Deum, ejusque mandata opere exsequitur. Unde Tigurina vertit, *finis religionis Domini est accessio sapientiæ*, id est, ad sapientiam; Syrus, *qui timet Deum, nullius rei indigebit*. Quare sapientis et sapientiæ est timere Deum, ut nulla re indigeat, sed Deus ei de omnibus abunde provideat. Rursum *sensus justitiæ*, inquit Palacius, est quædam lux intellectualis a Deo homini pio infusa, qua acute, intime, affec-

tuose et amanter divinam legem intelligit, Deique justitiam penetrat et amat. Ait ergo Auctor: Qui custodit justitiam, assequitur illum sensum ejus, quo viri docti et pii non destituuntur. Unde egregie infert: Perfectus et consummatus timor Dei socios habet sapientiam, id est, divinam in affectu dilectionem; et sensum, id est, divinam in intellectu lucem. Hanc lucem, hunc sensum, hanc Spiritus Sancti doctrinam non accipiet qui non est sapiens in bono. Beatus enim ille est, quem tu erudieris, Domine: is non est sapiens in malo, sed sapiens in bono.

Nota: Pro *continebit sensum ejus*, Græce est *κρατεί* (vel, ut alii legunt, *κατακρατεί*) τοῦ ἐνοήματος αὐτοῦ, ubi si per spiritum lenem legas αὐτοῦ, significat *ejus*; sin per asperum αὐτοῦ, significat *suum*, itaque legunt plerique. Unde Complutenses vertunt, *qui custodit legem Domini, dominatur cogitationi suæ*; Romana, *continet sensum suum*; Tigurina, *qui servat legem Domini, cogitationibus suis imperat*; Syrus, *qui custodit legem, subigit (vel affligit) appetitum suum*. Lex enim refrenat motus inordinatos appetitus et concupiscentiæ, eosque ordinat et componit. Quare qui legem Dei observare satagit, appetitus suos domet, legique Dei subiciat.

SECUNDA PARS CAPITIS,

QUA OPPONIT MORES STULTI MORIBUS SAPIENTIS.

14 et 15. NON ERUDIETUR, QUI NON EST SAPIENS IN BONO. EST AUTEM SAPIENTIA (ita Romana et Græca: perperam ergo aliqui contrarie legunt, *insipientia*), QUÆ ABUNDAT IN MALO: ET NON EST SENSUS UBI EST AMARITUDO. — Græcus de more brevis et bimembris sic habet, *non erudietur qui non est astutus: est enim astutia multiplicans acerbiter, puta malitiam*; Tigurina, *qui non est callidus non patietur erudiri se: est autem cum et calliditas amaritudinem multiplicat*. Distinguit duplicem *πανουργία*, id est, astutiam, calliditatem et sapientiam. Unam in bono quæ vera est, alteram in malo quæ adumbrata, ficta et falsa est, *q. d.* Astutia et sapientia vera consistit in observatione legis Dei, uti dixi vers. præced. Quocirca ea non erudietur, nec ejus est capax qui non est *πανούργος*, id est, astutus et sapiens in bono, qui scilicet non sapit, non amat, non operatur bonum. Est enim quædam *πανουργία*, id est, astutia et sapientia, « quæ abundat in malo, » ut scilicet mala multa astute moliantur et perpetret, juxta illud *Jerem. iv, 22*: « Sapientes sunt ut faciant mala, bene autem agere nesciunt. » Hæc non est vera sapientia, nec verus sensus, veraque prudentia; « et, » id est quia, « non est » verus « sensus, » id est, vera sapientia, intelligentia et prudentia, « ubi est amaritudo, » Græce, *πικρία*, id est, malitia quæ amaricat animum, eumque facit

Sapientia vera et falsa que.

acerbum tum sibi, tum Deo, tum proximis. Idque primo, quia « amaritudo, » id est, ira et rancor, offuscet judicium, illudque facit amarum, indignans et rancidum. Secundo, quia Deus sua luce cælesti sensuque divino non donat, nec dignatur eos, in quibus est hæc amaritudo. Unde S. Jacobus cap. iii, 14: « Si zelum, inquit, amarum habetis, et contentiones sint in cordibus vestris; non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. »

Porro *πικρία*, id est *amaritudo*, est animi ægritudo et morositas. Unde Cicero *ad Atticum*: « Amariorem me senectus facit, stomachor omnia; » sed maxime, *πικρία* est acerbitas animi ultionem expetentis. Unde *πικροί* dicuntur amari et amarulenti, teste Gellio, qui exasperantur odio tendente ad vindictam, qui scilicet iram odiumque non deponunt, nec condonant, sed diu reservant. Sic Theocritus Pana vocat *πικρόν*, id est, amarum; causamque addit: « Quia illi bilis aeris semper naribus insidet. » Quocirca S. Paulus *Ephes. iv, 31*, monet dicens: « Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis, cum omni malitia. » Et *Hebr. xii, 15*: « Ne qua radix amaritudinis, inquit, sursum germinans impediatur. » Alludit ad *Deuter. xxix, 18*: « Ne forte, etc., sit inter vos radix germinans fel et amaritu-

dinem. » Ubi ostendi omnem malitiam, omneque peccatum vocari fel et amaritudinem, causamque assignavi.

16. SCIENTIA SAPIENTIS TANQUAM INUNDATIO (Græce *κατακλύσις*, id est eluvio, diluvium) ABUNDABIT, ET CONSILIUM ILLIUS SICUT FONIS (Complutenses addunt, *purus*) VITÆ PERMANET, — *q. d.* Sicut crescente luna crescit mare, adeo ut luna plena exundet, camposque vicinos irriget et fecundet: sic crescente Dei illuminatione et gratia crescit « scientia sapientis, » adeo ut in alios exundet, eisque se communicans, illos pariter efficiat scientes et sapientes. Qua fit, ut « consilium » et doctrina sapientis sit quasi « fons » vitæ, qui jugiter manat aquas vitales sapientiæ, quibus alios assidue riget, ut vivant vitam gratiæ in terra, victuri vitam gloriæ in cælo.

Nota: Sapientiam nunc vocat *scientiam*, nunc *consilium*, nunc *eruditionem*, nunc *intellectum*, nunc *sensum*, nunc *disciplinam*. Causam dedi in Proæmio. Unde Tigurina vertit, *scientia sapientis exuberabit tanquam inundatio vitæ, ac veluti fons vitæ purus ejusdem consilium*; Syrus, *mens sapientis sicut fons aquarum abundavit, et cogitatio ejus sicut aquæ vivæ*. Alludit ad *Prov. xvi, 22*: « Fons vitæ eruditio possidentis. » Et cap. xviii, 4: « Aqua profunda verba ex ore viri, et torrens redundans fons sapientiæ. » Ad quæ loca alludens Christus: « Qui hiberit, inquit, ex aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam, » *Joan. iv, 14*, et cap. vii, 38: « Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. »

Moraliter, discere hic doctorem semper debere manare sanam sanctamque doctrinam, sive pauci sint audiores, sive multi; sive pauperes, sive divites; sive benevoli, sive malevoli; sic enim fons omnibus et singulis perennes fundit aquas. Ita fecit Christus unam Samaritanam docens, *Joan. iv, ac pauperes piscatores in Apostolos efformans*, Christum secutus Paulus ait *Roman. i, 14*: « Græcis ac Barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum. » Ubi S. Chrysostomus: « Sicut cælum, ait, stellæ, sol non uni tantum genti: sic D. Paulus, sic omnes qui Deo militant, non uni, sed omnibus per doctrinarum exempla lucere debent; nec, si desint qui illis utantur, desistere debent. Aquarum enim, ut inquit homil. 1 *De Lazaro et divite*, venæ, etiamsi nullus veniat aqum manant tamen, et fontes, quamvis hanriat nemo, scatebras emittunt. » Plura de hoc fonte dicam *Proverb. xvi, 22*.

17. COR FATUI QUASI VAS CONFRACTUM, ET OMNEM SAPIENTIAM NON TENEBIT. — Opponit stultum sapienti, *q. d.* Mens sapientis est quasi fons vitæ, jugiter emanans aquas doctrinæ salutaris et vivificæ; at mens stulti est quasi lagena contracta, et idcirco nullam sapientiam quam legit vel audit, retinebit; sed illa ex ea effluet, sicut effluit aqua ex lagena fracta vel pertusa. Nota: *Non omnem,*

Hebræis idem est quod *nullam*. Pro *cor* Græce est *ἔγκρατα*, id est *interiora*, puta viscera, inter quæ primum et præcipuum est cor. Unde Tigurina, *viscera stulti instar vasis contracti sunt, ut qui nullam in vita sua scientiam contineat*; alii, *intestina stulti tanquam vas contractum, nullam continent scientiam*; Syrus, *cor impii sicut cisterna disrupta, et omnibus diebus vitæ suæ sapientiam non discet*. Præclare S. Antonius in *Melissa*, part. 1, serm. 48: « Sicut, inquit, vas fictile sono et tinnitu, sic homo sermone probatur. » Huc facit apophthegma Hebræorum in *Pirke Avoth*, id est, in *Sententiis Patrum*: « Quatuor hominum differentiæ sunt coram sapientibus astantium. Alii sunt quasi spongia, quæ humorem undequaque sugit ac trahit; alii quasi dolium pertusum, quod aquam hauriens una ex parte, ex alia effluit, et quidquid accepit evacuat; alii quasi cuppa, quæ cum vinum effluere sinat, fæces retinet; nonnulli denique ad instar cribri seplasiarii vel pigmentarii, quod et furfur retinet, sed distinctis cellulis; in superiore siquidem furfur, in inferiore vero farinam servat. »

18. VERBUM SAPIENS QUODCUMQUE AUDIERIT SCIUS (Græce *ἐπισήμων*, id est, sciens, prudens, sensatus), LAUDABIT, ET AD SE ADJICIET, id est, sibi applicabit, ut illud in arca memoriæ recondat, et in actus moresque conferat. Aliter Jansenius: *Adjiciet*, inquit, id est, auctius illud reddet. Sed priorem sensum exigit *ad se*, et antithesis quam subdit, dicens): AUDIVIT LUXURIOSUS (verbum sapientis), ET DISPLICEBIT ILLI, ET PROJICIET ILLUD POST DORSUM SUUM, — *q. d.* Sapiens omnem sapientiam, quam audit vel legit, instar ovis ruminat, et in viscera transferi, ut inde crescat et pinguescat: at stultus qui suas voluptates præfert sapientiæ, qualis imprimis est luxuriosus, hic aversatur eam, ideoque ab oculis abjicit post tergum, ne cogatur eam aspicere, indeque vel mutare vitam, vel assidue corripri, castigari et verberari.

Nota: Pro *luxuriosus* Noster legit cum multis *σπαταλῶν*, id est, delicias, luxurians, luxui vacans; sed Complutenses et alii legunt *ἀόνητος*, id est *insipiens*. Rursum pro *ad se adjiciet*, Græce est, *ἐπ' αὐτὸν προσθήσει*: ubi Noster *αὐτὸν* legit spiritu aspero, ut significet *se*; jam legunt spiritu leni, *αὐτόν*, id est *ipsum*; unde vertunt, *et ad ipsum adjiciet*. Ita Tigurina, *si peritus, inquit, audivit dictum sapientis, laudabit illud, reddetque auctius; quod si audivit imperitus, improbabit idem, et post tergum suum abjiciet*; et Syrus, *verbum sapientis audit sapiens, et laudat illud, et super illud addit; et audit illud stultus, et de eo ridet, et projicit illud ad unum ex lateribus suis*, id est, in angulum retrudit. Nimirum sicut lyre aut citharæ similes, et simili modo temperatæ et modulatæ, invicem sibi respondent, adeo ut una pulsata alteram per quamdam sympathiam et occultam obsequentiam ex adverso accinere et similiter sonare compertum sit: sic etiam sapiens sapientis acquiescit

accinitque, ejusque dicta, velut stuppæ rammam, eminus odoratur, haurit et concipit. Idem facit stultus stulto et vitiosus vitioso. Unde illud: Fur furem agnoscit, mœchus mœchum, latro latronem. Tanta est vis similitudinis, similisque in corde affectionis et dispositionis; hæc enim per motus et gestus similes foris se prodit, ex eisque a simili et conscio agnoscitur. Quin et sicut chordæ factæ ex nervis lupinis dissonant et quasi obstrepunt chordis quæ factæ sunt ex nervis ovinis per naturalem antipathiam: sic stultus dissonat et obstrepat dictis sapientis; et vice versa.

Vers. 19. 19. NARRATIO FATUI QUASI SARCINA IN VIA: NAM IN LABIIS SENSATI INVENIETUR GRATIA. — Tigurina, *lepor*. Dixit, quale quamque differens et diversum sit cor stulti a corde sapientis: nunc idem dicit de ore; os enim sequitur cor et mentem; qualis enim est cogitatio cordis, talis est et sermocinatio oris. Dicit ergo: «Narrationem fatui esse quasi sarcinam in via,» quia sicut hæc onerosa est et molesta, gravatque et impedit viatores, ne facile et expedite in via progredi queant: ita pariter illa narratio stulti molesta est, gravatque auditores, tum quia importuna est, tum quia multiloqua, tum quia insulsa. At vero «in labiis sensati invenitur gratia;» quia, sicut gratiosa, id est, discreta, prudens, concinna, suavis, utilis et salubris, est eorum cogitatio, ita est et eorum oratio et narratio; quocirca auditores non gravat, sed delectat, ut cupiant eam crebro audire, ut sequitur. Unde Syrus verit, *narrationes impij sicut sarcina gravis in via* (quia narrat sibi similia impia et turpia; aut, si pia et sancta narret, narrat ea modo ingrato et insipido): *et omne verbum justi gratia*. Audi S. Ambrosium, lib. I *De Interpell. Job*. cap. III: «Narratio fatui sarcina in via. Quid enim aliud est peccatum nisi sarcina? quæ hujus seculi onerat viatorem gravi depressum fascie delicti? qui se nollet oneri subjacere, debuit audire dicentem: Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos,» *Matth. XI, 28*.

Vers. 20. 20. OS PRUDENTIS QUÆRITUR IN ECCLESIA, ET VERBA ILLIUS COGITABUNT (Syrus, *ponent*, scilicet auditores; Græca Romana, *cogitabit*, scilicet Ecclesia) IN CORDE SUI. — «Ecclesia» significat congregationem vel cœtum quemlibet hominum, *q. d.* In cœtu homines quærunt audire sapientem et prudentem, ut ejus doctrina instruantur, castigatione corrigantur, consiliis dirigantur, ideoque verba illius in corde suo appendent et ruminabunt. Unde Tigurina, *os sapientis in cœtu consulitur, et quisque dicta ipsius perpendit animo*. Contrarium facit stultus. Unde subdit:

Vers. 21. 21. TANQUAM DOMUS EXTERMINATA, SIC FATUO SAPIENTIA: ET SCIENTIA INSENSATI IN ENARRABILA VERBA. — Græca, *tanquam domus destructa, sic fatuo sapientia: et cognitio imprudentis investigabilia verba*. *Et sic fatuo sapientia, duplicem habet sensum*. Prior est, *q. d.* Sapientia prudentis, quæ quasi

grata quæritur et perpenditur in Ecclesia, ingrata et contemptibilis est fatuo; ipse enim eam nihili æstimat, imo odit et aversatur tanquam insipientiæ suæ contrariam. Sicut qui amat et quærit domum rite ædificatam, odit domum destructam et eversam, suisque ruinis obrutam et sepultam. Huic sensui favet Tigurina, *instar domus eversa est stulto sapientia, et scientia imperiti sermones inconsulti sunt; et Syrus, sicut carcer est sapientia stulto; et intellectus insano sicut carbonem ignis, quibus se et alios comburat*.

Posterior et germanior est, *q. d.* Sapientia quæ in fatuo est, quam scilicet a sapiente audivit aut legit, ab ipsomet fatuo incondite, inepte, inordinate, inconcinne, confuse, imo contrarie et contradictorie proposita, est quasi domus eversa. Sicut enim fatuus sua fatuitate domum destruit et evertit: sic idem evertit sapientiam quam protulit, dum ei inmiscet vel subjungit sententias stultas, imo contrarias et contradictorias, quæ sapientiam ab ipso prolalam evertunt. Sermo enim sapientis ordinatus, verax, compositus, connexus, pulcher, similis est fabricæ domus pulchræ, in qua una pars alteri recto ordine inædificatur, coheret, compaginatur, ut omnes junctæ elegantem orationem quasi domum construunt. At stultus sapientiæ, quam ædificare cepit, admiscet et quasi inædificat fatua, insulsa, contraria, quæ sapientiæ fabricam evertant et destruant. Unde subdit: «Et scientia insensati inenarrabilia verba,» *q. d.* Insensatus et stultus scientiam suam profert et eloquitur in composito, inordinate, inintelligibiliter, ut ejus scopus et connexio, imo et summa sententiæque, mente comprehendere et voce enarrari nequeat; adeo ut si rogeris, Quid dixit ille fatuus? responsurus sis, Nescio; neque animi ejus sensa possis mente complecti, multo minus verbis enarrare. Unde nonnulli vertunt, *fatui* in genitivo, hoc modo: «Quod eversa domus, id est fatui sapientia, et scientia insipientis, res quæ perscrutari nequeunt.» Sicut enim in domo eversa omnia sunt confusa, in composita, perturbata, eversa, sic et sunt in sapientia et sermone stulti. Hic verum est illud Nazianzeni in *Carm. ad Nicobulum*: «Simia est simia, etiamsi purpura vestiat. Asinus etiam auro onustus, propterea rudere non desinit.»

Parabolam hanc festivo galli et vulpis apologo illustrat Cyrillus, lib. II *Apolog. moral.* cap. xv, cui titulus: *Contra tumentes eam scientia*. «Gallus, inquit, intelligens dispositionem mutabilitatis cœlestis, mox de sua scientia tumidus, in arboris ramunculum ascendit, et recto collo alta voce cantavit.» Quem cum vulpes audisset, ad ejus cantum quam citissime accurrit, et stans deorsum ipsum salutavit et dixit: Frater mi, audivi vocem exultationis tuæ, quæso, cantationis causa? *Et dicit mihi. At ille protinus inquit: Nimirum intelligentia supernæ dispositionis dotatus, eam cum*

gentio, statim voce cantabili nulli invidus pango. Tunc vulpes subridens ait: Ergo plenus es scientia, quæ est divinarum sublimium disciplina. Quo audito gallus plus intumescens cantavit, moxque vulpes saltavit. Cui ille desuper? Ut quid saltasti? Ipsa respondit, quia tu prius exultasti. Gaudere namque cum gaudentibus licet. Dolositate deinde rete exponens, verbis callidis adjunxit: O galle, tu es gloria nostra, tu es bestiarum letitia. Te nunc quæso porrige, si dignaris, ut osculer mirum intelligentiæ tuæ caput. Sed vide stolidam superbi de scientia sibi blandientis insipientiam et amentiam: «At ille adulationis dolosæ mellea lingua emollitus, statim vitale caput improvidus ori famelico porrexit. Quod avida vulpes stringens, deorsum miserum traxit et subjunxit: Galle, galle, ubi est sapientia tua? concepisti superbiam, et perdidisti prudentiam, et dedisti pro nihilo vitam tuam. Cui gallus: Quid gloriaris in malitia? At illa respondit: Non est malitia humiliare superbiam, sed ars vera.» Denique idipsum exemplo stellæ et oculi constabilit: «Sedus namque quanto splendidius, tanto demissius est; et quanto sublimius, tanto apparet minus. Parvus oculus rimatur acutius, et in cauda vermiali lucis clarissimæ fulget decus. Porro quid sci-

visti, si te ignorasti? aut si novisti, quomodo superbisti, pulvis et cinis? Quid plura? Nulla major dementia est, quam, per scientiam cum inflaris, perdere sapientiam. Quo dicto, statim famelica suum ori ex præda officium cedit.»

Vers. 22. 22. COMPEDES IN PEDIBUS, STULTO (græce *ἀστυ-τροίς*, id est *stultis*) DOCTRINA, ET QUASI VINCULA MANUUM SUPER MANUM DEXTRAM. — Tigurina, *disciplina compedes sunt pedibus stultorum, et instar manicularum in manu dextra; alii, pedicæ in pedibus sunt amentibus disciplina, et ut manica super manu dextera; Syrus, sicut compes est doctrina in pedibus stulti, et sicut vinculum in dextera ejus*. Dat causam cur stulti oderint sapientiam, quia, scilicet, ipsa est quasi compes vinciens et stringens eorum pedes, ne ad fatua exercenda progrediantur. Eadem est quasi manica stringens «manum dextram,» ne quid fatui operetur *q. d.* Sapientia quia sua disciplina restringit et coercet disciplinatos stultorum affectus, gressus et actiones, hinc eis est exosa. Unde ipsi ut suas cupiditates sequantur, libere incedant, agantque quod lubet, vincula hæc sapientiæ excutiunt dicuntque: «Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum,» *Psalm. II*.

TERTIA PARS CAPITIS.

DE STULTI IMMODESTIA IN RISU, VISU, AUDITU ET SERMONE.

Vers. 22. 22. FATUUS IN RISU EXALTAT VOCEM SUAM: VIR AUTEM SAPIENS VIX TACITE RIDEBIT. — Distinxit fatuum a sapiente in cogitatione et sermone: nunc eundem distinguit in risu; quod scilicet fatuus ad quamlibet occasionem, imo nulla de causa, temere solvatur in risum, rideatque effuse, late, diducto ore, ac insulse, ad ea ob quæ potius lugere et flere deberet, quodque in risu *vocem exaltet*, cachinnetur et persirepat. Cujus risus causa est animi levitas, mobilitas, lascivia et stoliditas. Sapiens vero raro et modice rideat, nec tam rideat quam subrideat, et labia instar ridentis diducat; quia sapiens sapienti, id est, gravi, maturo et constanti, æque ac modesto et verecundo est animo, scitque se in hoc mundo pleno ærumnis et periculis, quasi in valle lacrymarum versari, ideoque potius lugere quam ridere debere, juxta illud: «Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, *Matth. v, 5*. Unde Græca habent, *stultus in risu attollit vocem suam, vir autem callidus via piaside subridet*; Tigurina, *stultus per risum sustollit eachinnum, at vir sapiens subridet tacite*; Syrus, *cum quiete ridet, vel potius subridet*; hoc enim significat Græcum *ἡσυχῇ μεδίσασι*. Alludit ad *Ecclesiastæ* cap. VII, 5: «Cor sapientium ubi tristitia est, et cor stultorum ubi læti-

tia, etc., quia sicut sonitus spinarum ardentium sub olla, sic risus stulti.»

Ita Christus Dominus sæpius flevisse, nunquam risisse legitur, ut Christianos doceret hic flendi, in cœlo ridendi fore tempus. Ita S. Basilius, *Regul. xvii, fusius disput.* Idem ad filium spiritalem ita ei præscribit: «Noli dissolutis labiis risum proferre, amentia namque est cum strepitu ridere; sed subridendo tantummodo mentis lætitiæ indicia. Nec in modum parvuli velis joculari assidue, quia non convenit ei qui ad perfectionem nititur, joculari ut parvulus. Esto in malitia parvulus, et vir perfectus in sensu. Nullum enim habet accessum cordis compunctio, ubi fuerit immoderatus risus ac jocus. Ubi verò fuerint lacrymæ, in spiritalis ignis accenditur, qui secreta mentis illuminat, et vitia cuncta exurit. Tunc aviditate cœlesti anima flagrans, Christi amori copulatur, cum in terris degens de cœlestibus jugiter meditatatur, calcet sæculi voluptates, nec ultra sæculi cura eam segregat ab amore Christi; sed ut figura quædam inter homines versari videtur, et tota ejus conversatio in cœlis est. Mors illi præsens, tanquam vita ipsa, est duleis. Cupit dissolvi et esse cum Christo, quem in carne vivens intra suum portaverit templum. S. Basilio succinit

Similia.

Sapiens modice ridet.

Apologus galli et vulpis cantant.

Græca Patrum.

ejus symmystes S. Gregorius Nazianzenus in *Tetrastichis* :

Risum, inquit, meretur quilibet risus procar,
Fletum immodestus haud levem risus parit.
Tristem esse praestat, quam solutis moribus.
Firmum caedua nulla res tangit virum.

Idem orat. 11 *De Gorgonia* sorore sua ita scribit : « Quænam oculos ita frenavit? quænam risum ita irrisit? adeo ut vel leniter subrisisse, nimium pene ipsi videretur. » Vide S. Ephrem, tom. I, tractat. 44, cujus hic est titulus : *Non esse ridendum, sed lugendum et plorandum*. S. Bernardus, tractat. *De Natura divini amoris*, cap. III : « Amplectatur, ait, amans Deum cordis puritatem, corporis munditiam; silentium, vel verbum ordinatum; oculos stabiles, et non sublimes; aures non prurientes, victum et vestitum sobrium, et qui faciat, non impediat, boni operis diætam; manus continentem, gressum mitem, non ridendo cordis prodere lasciviam, sed leniter subridendo gratiam. » Idem in sermone de S. Malachia, Archiepiscopo Hiberniæ, modestum ejus risum ita dilaudat : « Risus aut indicans charitatis, aut provocans, rarus tamen et ipse. Equidem interdum eductus, excussus nunquam; qui ita nuntiaret cordis lætitiã, ut ori gratiam non minueret, sed auget. Tam modestus, ut levitatis non posset esse suspectus; tantillus tamen, ut vultum hilarem ab omni tristitiã nævo vel nubo vindicare sufficeret. » Sic de nostro R. P. Petro Canisio scribit P. Sacchini lib. III *Vitæ ejus*, p. 328 : « Risus ei perrarus, idemque non nisi humanitatis et charitatis in tempore condimentum. Lingua sancta, nescia nugarum, a mediis aulis religiosa, ubique cœlestia divinarum laudum mella manans. »

Sic inter Gentiles ἀπειροστοί, id est, risu expertes, cognominati sunt et celebrati, Heraclitus, Anaxagoras, Aristoxenus, Phocion, M. Crassus, Licinius, M. Cato, Nerva, Bessarionus, lib. IV *Apolo-
logiæ Platonis*, cap. I, scribit Platonem adeo fuisse modestum et gravem, ut raro subriserit, riserit nunquam. Risus enim nimius ridiculum facit, vel indicat; quare insipientem decet, non sapientem, juxta illud vulgo tritum :

Per risum multum poteris cognoscere stultum.

Quocirca Seneca in *Proverb.* litter. M : « Morbum, ait, esse scias, non hilaritatem, semper aridire ridentibus, et ad omnium æstimationem ipsum quoque os diducere. » Denique Beda in *Proverbiis* : « Præceptum ad risum, præceptum quoque fertur ad iram. » Et Daerianus in *Speculo Monach.* : « Cachinnam, inquit, tanquam altum animæ præcipitium fuge, sciens quia risus excussus indisciplinatusque claustra pudoris violat. » Plura de risu dicam *Ecclesiast.* II, 2.

24. ORNAMENTUM AUREUM PRUDENTI DOCTRINA, ET QUASI BRACHIALE IN BRACHIO DEXTRO. — Est antithese-

sis; nam vers. 22 dixit fatuo doctrinam esse quasi compedes pedum, et manicas manuum: hic ei opponit sapientem; huic enim doctrina et sapientia est instar ornamenti aurei, v. g. instar monilis et torquis aurei: quia similiter eum ornat in se, magisque eum ornabit, si quasi doctor eam aliis communicet et doceat; quare est ei instar armillæ et brachiali, quod manus et brachia decoret et exornet. Unde Tigurina, *veluti ornamentum aureum est eruditio sapienti, et instar armillæ brachio dextro*; Syrus, *sicut monile aureum sapientia intelligenti, et sicut gemma annuli super manu ejus dextera*. Sicut ergo annulus aureus et gemmeus ornat dexteram, sic sapientia ornat sapientem. Hujus rei symbolo Doctores dum creantur, torque aurea et annulo aureo donari et insigniri solent, uti dixi cap. VI, 25.

25. PES FATUI FACILIS IN DOMUM PROXIMI: ET HOMO PERITUS CONFUNDETUR A PERSONA POTENTIS. — Distinxit sapientem a stulto, in corde, ore et risu: nunc distinguit in inessu, q. d. Fatuus, quia curiosus et impudens, facile ingreditur domum proximi, ut curiose et impudenter scrutetur et audiat quid in ea agatur: at « homo peritus, » Græce πολυπειρος, id est, multa expertus, indeque prudens, qui scilicet experientia didicit quam ingrata sit hominibus curiosa perscrutatio domus propriæ, nimiaque libertas in eam ingrediendi; hic confundetur, Græce ἀσχυροθίκεται, id est, erubescet, verecundabitur, reverebitur personam; et, ut Græce est, vultum hominis potentis, q. d. Sapiens est verecundus et reverens, adeo ut et vultum potentis fixius inspicere erubescat; at fatuus est inverecundus et irreverens, adeo ut non solum vultum potentium intueri, sed et domum eorum sine causa, nec vocatus, ingredi, inspicere et perscrutari audeat. Unde S. Ambrosius ad *Virgin.* sic legit: « Pes fatui facilis in domum proximi; qui autem sapiens est, verecundatur; » Tigurina, *pes stulti in domum alterius proclivis est; at peritus homo reformidat vel inspectionem*; alii, *pes stulti festinus est ad domum, homo autem expertus erubescit ad aspectum*; Syrus, *pedes stulti ingrediuntur cito intra domum, et vir sapiens inclinat faciem suam*; quasi erubescens curiose eam inspicere, ideoque oculos deprimens, ne videat quæ in domo sunt vel fiunt, q. d. Prudens verecunde, nec nisi invitatus vel coactus ingreditur domum potentis; ejus enim faciem erubescit. Hoc vitio notatus fuit Crates Thebanus, qui idcirco vulgo dictus est *Δυσπρωχίτης*, id est, ostiorum apertor, quod in omnes domos irrumperet, et, si quid displicuisset, reprehenderet cynica libertate, teste Laertio, lib. VI, cap. v. Quocirca Socrates, ut suos auditores a curiositate rerum alienarum avocaret, crebro usurpabat illud Homeri :

Ædibus in nostris quæ prava aut recta gerantur.

26. STULTUS A FENESTRA RESPICIET IN DOMUM: VIR

AUTEM ERUDITUS FORIS STABIT. — Secundus est hic gestus stulti, q. d. Fatuus, si nequeat ingredi domum alterius, quia fores sunt ocluse, aut obsidentur ab aliis, similive de causa, tunc per rimas ostii aut fenestræ, rustice et curiose quasi stultus prospiciet in domum, præsertim si quem ex domo convenire vel alloqui desideret; at vir bene institutus et moratus, foris stabit pulsans ostium, ut evocet eum quem conventum cupit; vel, si Prælatus aut vir primarius sit, exspectabit donec ab eo evocetur, aut donec is domo egrediatur, itaque ei occurrat, seseque insinuet. Unde Græca habent, *insipiens per januam introspicit in domum: vir autem bene institutus foris stat*; Tigurina, *insipiens ab janua domum introspicit, at vir eruditus foris consistit*; Syrus, *stultus ex janua introspicit in domum, et honor viri est ut stet foris et loquatur*. Ita Xenocrates (ait Laertius, lib. IV, cap. II) nihil referre dicebat, utrum pedes an oculos inferas in alienas aedes, imo ab oculis magis metuunt incolæ, quam a pedibus.

Præclare Hugo Victorinus, lib. *De Institut. novit.* cap. XII : « Gestus hominis, inquit, in omni actu debet esse graciosus sine mollitie, quietus sine dissolutione, gravis sine tarditate, alacer sine inquietudine, maturus sine protervia, et sine turbulentia severus. » Huc facit apophthegma R. Judæ in *Pirke Avoth.*, id est in *Sententiis Patrum* : « Procaecis ac inverecundi hominis habitatio est infernus; sicut e contra modesti et verecundi, Paradisus. Placuit tibi, Domine Deus noster, præcipuam nostram sortem in legis tuæ studio constituere. »

27. STULTITIA HOMINIS AUSCULTARE PER OSTIUM: ET PRUDENS GRAVABITUR CONTUMELIA. — Tertius hic gestus stulti, qui si nequeat ingredi domum, nec in eam per januam vel fenestram introspicere, inverecunde et imprudenter aures applicat ad ostium, ut audiat quid in domo dicatur, aut geratur; et vir prudens grave sibi reputat hanc incivilitatem, immodestiam et inverecundiam committere; quia eam æstimat ingens esse suum, æque ac domus incolarum probum, dedecus et contumeliam : « Prudens ergo gravatur contumelia, » q. d. Primo, gravem dicit hanc infamiam et contumeliam. Secundo, q. d. Prudens putat sibi a fatuo gravem fieri injuriam et contumeliam, dum is curiose et inverecunde ad ostium suum auscultat, ut secreta audiat. Unde Syrus vertit, *stultitia est homini auscultare ad januam, et sapienti gravis est contumelia ejus*. Summa horum omnium est, stultum rerum suarum esse incurium, alienarum vero esse curiosum, ideoque immodeste et inverecunde eas scrutari; sapientem vero alienarum rerum esse incurium, suarum vero curiosum, ideoque sua attente introspicere et circumlustrare, aliena vero negligere et prætereire: quia eorum curam aliis ad quos pertinet relinquit, eam vero arrogare sibi, incivile, rusticum et ignominiosum ducit.

Pro *stultitia* Græce est ἀπειροστοία, id est imperitia, rusticitas, incivilitas, ineptia, insolentia, insulsitas. Unde Tigurina vertit, *ad ostium auscultare quemquam inscitia est; qui sapit, hoc dedecus gravatim suscipit; alii, inscitia hominis est auscultare ad januam; prudens vero graviter fert infamiam*, q. d. Auscultare ducit esse infame.

28. LABIA IMPRUDENTIUM STULTA NARRABUNT: VERBA AUTEM PRUDENTIUM STATERA PONDERABUNTUR. — tum statera rationis a prudentibus antequam ea proferant, tum statera auctoritatis ab iis qui ea audiunt. Hi enim ea quasi præmeditate, graviter et sapienter prolata, magni æstimabunt, verbisque et factis ostendent ea apud se magnum auctoritatis momentum et pondus habere, ut ea crebro ruminent, meditentur, mente expendant, librent et ponderent, eaque in opus conferant, ac juxta ea mores suos conforment, vitamque instituant. Septuplicem stateram, qua singula verba, æque ac opera libranda sunt, recensabo *Proverb.* XI, vers. 1. Græca habent, *labia loquacium ea quæ non sunt sua narrabunt, verba autem prudentium in statera librabuntur*; Tigurina, *labia loquacium narrant absurda; sapientes autem quæ dicunt statera ponderant*; alii, *labia multiloquorum aliena narrant, sermones autem prudentium statera ponderantur*; Syrus, *os impii in corpore (in corpus) sui ipsius (id est, contra seipsum) loquetur; et cum pondere loquitur sapiens*. Græca vero Romæ correcte aliter habent, nimirum hoc modo, *labia aliorum in iis gravabuntur, verba autem prudentium statera ponderabuntur*. Huc facit dogma S. Bernardi : « Verba tua prius veniant bis ad limam, quam semel ad linguam. » Lima verborum est mens, est ratio, est prudentia, est consideratio. Unde sequitur : « In ore fatuorum cor illorum, et in corde sapientum os illorum. » Huc etiam facit proverbium Arabicum, *Cent.* I, num. 16 : « Esto cum paliuro oliva, » id est, esto cum stulto sapiens, et cum insano polylogo mentis compos et micrologus.

Præclare B. Petrus Damianus, epist. 10, ad *Petrum Cerebrosium* : « Qui dicaciam, ait, eloquentiam putat, rerum similitudine ductus aberrat. Sicut enim vir sapiens dicit : Labia imprudentium stulta narrabunt, verba autem prudentium statera ponderabuntur. Plane sicut equus effrenis per anfractus et invia, plana vel ardua, quæque transmittit; sic lingua stultorum recta vel frivola, ut quælibet suppetunt, indifferenter ac leviter effluit. Prudens autem quæ dicenda sunt ponderat, et tanquam cautus viator, solerter attendit, ubi linguæ suæ vestigium figat. Ille quidquid occultum est, per impatientiam fandi producit in medium; iste, si dicet utilitas, sub clave silentii servat arcanum. Unde et idem Sapiens : « In ore, inquit, fatuorum cor eorum, et in corde sapientium os illorum. »

Huc facit apophthegma Hebræorum in *Pirke Avoth*, id est, in *Capitulis Patrum* : « Septem di-